AKTUALNO STANJE I RAZVOJNI POTENCIJAL TURIZMA NA PODRUČJU GRADA TRILJA

Roguljić, Mihaela

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:679554

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

AKTUALNO STANJE I RAZVOJNI POTENCIJAL TURIZMA NA PODRUČJU GRADA TRILJA

Mentor:

Prof. dr. sc. Mrnjavac Željko

Student:

Mihaela Roguljić

Split, srpanj, 2021.

SADRŽAJ

1. **UVOD**
   - 1.1. Definiranje probleme……1
   - 1.2. Ciljevi rada ……1
   - 1.3. Metode rada……1
   - 1.4. Struktura rada……2
2. **OPĆI UVJETI RAZVOJA……..3**
   - 2.1. Opći podaci o gradu Trilju……3
   - 2.2. Povijest- od antičkog Pons Tilurija pa sve do suvremenog Trilja…….4
   - 2.3. Prostorne značajke……6
   - 2.4. Prometna povezanost……7
   - 2.5. Klimatska obilježja……7
   - 2.6. Stanovništvo ……7
3. **TRENUTNO STANJE TURIZMA GRADA TRILJA……..……..9**
   - 3.1. Prirodni resursi ……..9
   - 3.2. Kulturni resursi……..12
   - 3.3. Manifestacijski resursi……20
   - 3.4. Zastupljeni oblici turizma……..22
   - 3.5. Smještajni kapacitet……23
   - 3.6. Ugostiteljski kapacitet……24
4. **POTENCIJAL I SMJERNICE BUDUĆEG RAZVOJA……25**
   - 4.1. Mogući problemi razvoja……25
   - 4.2. Smjernice za budući razvoj……..27
5. **ZAKLJUČAK……..29**

Literatura

Sažetak

Summary

1. UVOD

1.1.Definiranje problema

Turizam je već sam po sebi dosta složena aktivnost koju je teško definirati. Kada se govori o turizmu većinom se misli na putovanja u svrhu odmora, rekreacije ili posla. To mogu biti putovanja u matičnu državu ili na neke druge lokacije u inozemstvu. Na razvoj turizma ključnu ulogu ima ugostiteljstvo, djelatnost koja osigurava gostima usluge smještaja, prehrane i posluživanje piće u ugostiteljskim objektima, ali i izvan njih.

Unatoč brojnim mogućnostima za razvoj turističke ponude, grad Trilj još uvijek debelo kasni za ostalim gradovima Splitsko-Dalmatinske županije. Zbog svojih postojećih povoljnih prirodnih i društvenih uvjeta, grad Trilj bi mogao obogatiti turističku ponudu i stvoriti bolju prepoznatljivost.

1.2.Ciljevi rada

Cilj rada je ukazati na potencijalne mogućnosti i prilike za razvoj turizma na području grada Trilja. Potrebno je prikazati trenutno stanje te smjernice mogućeg budućeg razvoja turizma uz korištenje svih svojih potencijala i resursa. Naglasak je na podizanje rejtinga grada Trilja kao poželje turističke atrakcije.

1.3.Metode rada

Kako bi se gore spomenuti ciljevi istraživanja mogli ostvariti potrebno je prikupiti relevantne podatke i informacije te ih efikasno iskoristiti.

Pri izradi rada će se koristiti metode indukcije, dedukcije, deskripcije, analize i sinteze.

Metoda indukcije -induktivnim zaključivanjem se analiziraju činjenice, objašnjenja itd. te se potom dolazi do zaključaka

Metoda dedukcije- deduktivno zaključivanje pri kojem se iz opći sudova izvlače pojedinačna značenja i rješenja

Metoda deskripcije-opisivanje predmeta i pojava

Metoda analize -razdvajanje opširnijih pojmova na jednostavnije dijelove, u svrhu njihovog boljeg razumijevanja

Metoda sinteze-spajanje jednostavnijih pojmova u opširnije, povezivanje elemenata u kompaktne cjeline

1.4.Struktura rada

Sadržaj i struktura ovoga rada je koncipirana u pet poglavlja. U prvom poglavlju je problem definiran, te su izneseni ciljevi, metode i struktura rada. U drugom poglavlju se opisuje subjekt rada i davanje informacija vezanih za njega. Treće poglavlje govori o općim značajkama grada Trilja i trenutnom stanju turizma. U četvrtom poglavlju se opisuju potencijal i moguće smjernice budućeg razvoja. Peto poglavlje je zaključak kao sinteza cjelokupnog istraživanja.

2. OPĆI UVJETI RAZVOJA

2.1.Opći podaci o gradu Trilju

Ime grada Trilja je nastalo od rimskog logora Tilurim. Logor je je bio od iznimne važnosti za tadašnje rimsko carstvo jer je bio smješten na jednom povišenom platou desne obale rijeke Cetine. Taj položaj im je omogućavao nadzor prijelaza preko rijeke Cetine i kontrolu putovanja prema unutrašnjosti provincije Dalmacije.

Trilj je jedan od najmlađih gradova u Republici Hrvatskoj. Nalazi se u Splitsko-dalmatinskoj županiji, točnije u samom središtu Dalmacije na rijeci Cetini. Povoljan prijelaz preko rijeke Cetine je odredio ulogu Trilja u prošlosti, a određuje je i danas jer je bitno prometno čvorište radi blizine sa Bosnom i Hercegovinom i najznačajniji prijelaz preko mosta u unutrašnjosti Dalmacije. Grad i okolica su bogati prirodnim ljepotama i povijesnim spomenicima. Bogat je kulturno-povijesnim nasljeđem nastalim u različitim vremenskim razdobljima. Broj stanovnika mijenja se kroz povijest čemu svjedoče zapisi popisa stanovništva. [1] Po površini grad Trilj je druga jedinica lokalne samouprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a sastoji se od 26 naselja.[2]

Tablica 1: Administrativni ustroj grada Trilja

Administrativni ustroj grada Trilja				
1.Bisko	7.Jabuka	12.Nova Sela	17.Tijarica	22.Vinine
2.Budimir	8.Kamensko	13.Podi	18.Trilj	23.Vojnić Sinjski
3.Čačvina	9.Košute	14.Rože	19.Ugljane	24.Voštane
4.Čaporice	10.Krivodol	15.Strizirep	20.Vedrine	25.Vrabač
5.Gardun	11.Ljut	16.Strmendolac	21.Velić	26.Vrpolje
6.Grab				

Izvor: Izradio autor prema podacima iz Strateškog razvojnog programa grada Trilja

[1] https://hr.wikipedia.org/wiki/Trilj (pristupljeno:26.7.2021.)
[2] https://trilj.hr/docs/arhiva/2019/952-Strategija-Grada-Trilja-2016-2020.pdf (pristupljeno:26.7.2021.)

2.2. Povijest- Od antičkog *Pons Tilurija* pa sve do suvremenog Trilja

Na području Triljskog kraja sačuvani su brojni arheološki nalazi koji svjedoče o življenja još od najstarijih prapovijesnih vremena. Povijest grada Trilja je iznimno bogata i zanimljiva. Prvi poznati stanovnici ovog kraja bili su ilirski Delmati. Delmati su imali stotinu i pedeset godina žestokih borbi s Rimljanima (156. pr. Kr. – 9.) koja je završila konačnim porazom Delmata nekoliko godina poslije Kristova rođenja.

Nakon toga, Rimljani su na Gardunu iznad današnjeg Trilja podigli vojni logor *Tilurium* za svoju VII. Legiju. Legionari su s toga strateškog položaja lako kontrolirali prijelaz preko rijeke Cetine, a uz most koji pripada *Tiluriumu* razvilo se naselje *Pons Tiluri* (*Ponteluri, Pons Ciluri*) – kojeg su hrvati kasnije preoblikovali u Trilj.

Od pisanih kasnoantičkih povijesnih izvora posebice se ističe darovnica bizantskog cara Justinijana iz sredine VI. stoljeća. Car tada poklanja sv. Benediktu i njegovu samostanu u Monte Casinu posjede među kojima se navodi i *Pontem Ciluri* (*Pons Tiluri*, današnji Trilj). Iz sredine VI. ili prve polovice VII. stoljeća potječe tzv. *Marinijev dokument* u kojemu se spominje *Tilurium* (Gardun-Trilj) te kršćanska crkva uz njega.

Nakon pada Rimskog carstva formiraju se prve hrvatske kneževine. Područje današnje Cetinske krajine ulazi u sastav Primorske ili Dalmatinske Hrvatske kao jedna od njezinih županija, Županija Cetina (*Tzentzena*). O stalnom kontinuitetu življenja na triljskom području svjedoče, između ostalog i grobni nalaz zlatnog nakita iz polovice VIII. stoljeća, kao i nešto noviji nalaz koji stilski pripada vremenu od X.-XII. stoljeća.

Iz doba dinastije Arpadovića u Hrvatsko-ugarskoj državi potječe darovnica kralja Andrije II. kojom 1210. splitskog kneza Domalda i njegove baštinike nagrađuje zemljom imenom Cetina i Triljem. Tu se se prvi put spominje hrvatski oblik imena (*Tril*) za današnji Trilj. Darovnica je dragocijen izvor za povijest grada.

Trilj je u doba turske uprave bio dio nahije "*Sinj i Cetina.* Zemlja razdijeljena turskim feudalcima bila je nadzirana brojnim kulama, koje pak postaju sve češći cilj napada Mlečana koji se nastoje proširiti u unutrašnjost Dalmacije. Godine 1686. oslobođen je Sinj, ali su Trilj i Čačvina pod vlašću Turaka sve do znamenite pobjede nad Turcima pod Sinjem 1715. Opustošeni krajevi naseljeni su hrvatskim pučanstvom iz Bosne, Hercegovine i iz Poljica. Živjelo se uglavnom od poljodjelstva i stočarstva, a manje od sitnog obrta i trgovine.

Seljaci Triljskog kraja postati će vlasnici svoje zemlje tek u doba francuske uprave (1805.-1814.) kada je ukinut *Grimanijev zakon* o državnom vlasništvu nad zemljom. U ovo doba Trilj postaje dijelom sustava kvalitetnih cesta, razvija se prometni krak prema Aržanu, a drugi preko Ugljana i Novih Sela prema Vrgorcu i Metkoviću.

Padom Napoleon započinje druga austrijska uprava u Dalmaciji (1814.-1918.). U to doba razvoju prometa i trgovine pridonijelo je i podizanje triljskog mosta 1851. godine. Prvi svjetski rat (1914.-1918.) donosi i u Triljski kraj brojne ljudske žrtve ,strahote, materijalne gubitke i glad i neimaštinu. Ništa bolje nije donio ni Drugi svjetski rat.

Nakon kraljevine SHS, kraljevine Jugoslavije, NDH, talijanske okupacije, te komunističke Jugoslavije, Trilj konačno pripada samostalnoj i suverenoj Republici Hrvatskoj. Svojim razvojem i značajem je napokon 1998. dobio zasluženo status grada.[3]

Trilj se može i pohvaliti činjenicom da se na njegovome teritoriju igrao prvi nogomet, a tome svjedoči isklesana ploča na kojem je prikazan portret dječaka po imenu Gaj Liberije koji drži loptu u ruci. Lopta u dječakovoj ruci neodoljivo podsjeća na loptu tipa ,,bubamara" što je i FIFA 1969. godine i priznala i definirala kao prvi spomen igranja nogometa u svijetu.[4] Spomenik je pronađen na nalazištu Tilurium, na lokalitetu Gardun, a datira iz 2.stoljeća.

Slika 1. Gaj Liberije

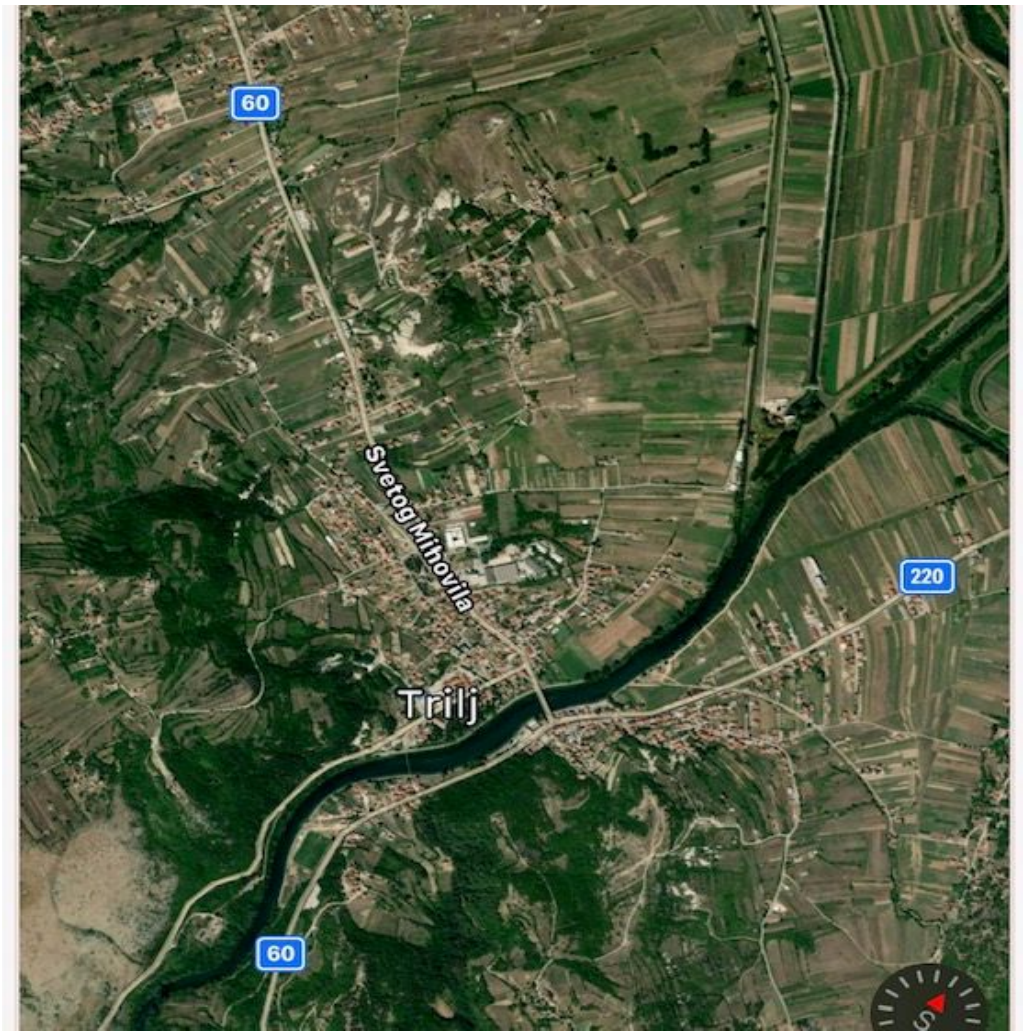
Izvor:https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.youtube.com%2Fuser%2Fpkdlaberije&psig=AOvVaw1rV96O5M1P8IXj5KWaBppk&ust=1630257893099000&source=images&cd=vfe&ved=0CAsQjRxqFwoTCODHkYie1PICFQAAAAAdAAAAABAQ

[3] https://www.trilj.hr/grad-trilj/povijest (pristupljeno:26.7.2021.)
[4] Ožanić Roguljić, I. (2007.): Mali sa balunom, Triljski most- list za kulturu, str. 48

2.3.Prostorne značajke

Grad Trilj je smješten na kopnenom djelu Splitsko-dalmatinske županije u neposrednoj blizini grada Splita kao najvažnijeg i najvećeg grada županije, te po veličini drugog u Republici Hrvatskoj. Nalazi se između dvije planine, Kamešnica i Mosora. Od morske obale je udaljen svega dvadesetak kilometara zračne linije.

Slika 2. Prostor grada Trilja

Područje grada Trilja ima ukupnu površinu od 267,00 km2 što predstavlja 1,8% ukupne i 5,9% kopnene površine Splitsko-dalmatinske županije. Po svojoj površini Grad Trilj je po veličini druga jedinica lokalne samouprave županije. Od ukupne važne površine koju čine 26 700ha

veći dio te površine zauzimaju poljoprivredna zemljišta u koje spadaju oranice, vrtovi, voćnjaci, vinogradi, livade i pašnjaci. Krški pašnjaci i šume su smješteni na padinama Kamešnice. [5]

2.4.Prometna povezanost

Trilj je na dlanu svima koji ga žele posjetiti i do njega je lako doći. Njegov izvanredan položaj između priobalja i dublje unutrašnjosti Dalmacije, te izgrađena autocesta A1 Zagreb-Split omogućuje svim posjetiteljima blizinu važnih turističkih ruta. Do Splita ima svega 25 minuta vožnje, a do Dubrovnika 3 sata. [6]

Važan je i prometni pravaca prema Bosni i Hercegovini zbog neposredne blizine graničnog prijelaza Kamensko. Također je bitan jer spaja područje Cetinske krajine sa Imotskom krajinom.

2.5.Klimatska obilježja

Zbog specifičnog geografskog položaja Trilja koji se nalazi u kotlini, te tek tridesetak kilometara udaljenosti od mora, isprepleću se umjereno kontinentalna i submediteranska klima. Najtopliji mjesec je srpanja, a najhladniji siječanj. Najviše oborina ima od rujna do prosinca. Srpanj i kolovoz su mjeseci sa najviše sunčanih sati u godini, dok se snježni pokrivač na tom području pojavljuje u veljači.

2.6.Stanovništvo

Stanovništvo je smisao i temeljni čimbenik društvenog, gospodarskog i kulturnog života, te razvitka svakoga područja.

U posljednjem popisu stanovništva koji je bio 2011. godine grad Trilj je imao 9 109 stanovnika sa svojim okolicom, a od zadnje popisa 20001. godine je izgubio 1 690 stanovnika. [7]

Nažalost kroz godine svjedočimo sve manjem broju stanovnika zbog iseljavanja. Najčešći razlog iseljavanje je zasigurno nezaposlenost i nedostatak radnih mjesta. U tom slučaju

[5] https://trilj.hr/docs/arhiva/2019/952-Strategija-Grada-Trilja-2016-2020.pdf
[6] https://www.visittrilj.com/hr/trilj/geografski-polozaj
[7] https://trilj.hr/docs/arhiva/2019/952-Strategija-Grada-Trilja-2016-2020.pdf

privremeni odlazak u inozemstvo se pretvori u stalno mjesto boravka što rezultira padom broja stanovnika, a samim time i padom nataliteta.

Slika 3. Procjena kretanja broja stanovnika Trilja od 2011. do 2019. godine

Izvor: https://www.ferata.hr/prema-procjeni-dzs-od-2011-do-2019-cetinska-krajina-izgubila-2-478-stanovnika/ (pristupljeno:1.8.2021.)

3. TRENUTNO STANJE TURIZMA GRADA TRILJA

3.1.Prirodni resursi

Prostor grada Trilja svojim prirodnim ljepotama, bogatom krajobraznom, vodenim resursima te istaknutim vrijednostima graditeljske baštine može se svrstati u vrijedan prostor Republike Hrvatske. [8]

Slika 4. Rijeka Cetina

Izvor: slika autora

Od iznimne važnosti je izvor pitke vode- kroz područje Trilja protječe rijeka Cetina sa velikim rezervama pitke vode koja će u budućnosti biti važan strateški proizvod [9]

[8] https://trilj.hr/docs/arhiva/2019/952-Strategija-Grada-Trilja-2016-2020.pdf
[9] Program ukupnog razvoja grada Trilja i općine Otok https://www.opcina-otok.hr/wp-content/uploads/2016/01/PUR_TRILJA_I_OTOKA.pdf

Slika 5. Izvor rječice Grab

Izvor: slika autora

Zbog iznimnih estetskih vrijednosti prirodne i etnološke baštine, izvor rječice Grab i gornji dio toka s glasovitim mlinicama, ukupne površine 0,39 km2, zaštićeni su kao značajan krajobraz. Izvoru ove, svega 2 km duge, rječice pristupa se stazom uz desnu obalu koja, prolazeći uz dobro očuvane, funkcionalne mlinice (Grabske mlinice najstarije su mlinice na Cetini) i lijepi kameni most, ulazi u kratak kanjon te se probija kroz šumarke bjelograba s ponekim hrastom, vrbom i jablanom. Riječni tok se ubrzo nakon izvora račva i formira jezerca čiju razigranost pojačava nekoliko malih slapova. [10]

[10] https://cetinska-krajina.hr/izvor-grab/ (pristupljeno:6.8.2021.)

Slika 6. Rijeka Ruda

Izvor: slika autora

Veoma slikovit izvor rijeke Rude s okolnim područjem (0,34 km2) zaštićen je u kategoriji značajnog krajobraza, a obuhvaća izvorišno jezero i kanjon gornjeg toka rijeke do ostatka stare mlinice. Nalazi se na nadmorskoj visini od 350 m u širem predgorju Kamešnice, u dnu duboko usječene zaravni okružene brdima. Strme vapnenačko-dolomitne stijene kanjona pružaju izvrsno stanište i prostor za gniježđenje desetku vrsta ptica dok prizemna i vodena staništa oko izvora naseljava nekoliko vrsta gmazova i vodozemaca. Budući da je Ruda prepoznata i kao stanište nekih ugroženih i endemičnih vrsta riba (cetinskog vijuna, potočne pastrve, ilirskog klena i lipljena) i rakova (riječnog, potočnog, raka kamenjara i malih jednakonožnih rakova vodenbabura), osjetljivo je područje ove rijeke proglašeno dijelom ekološke mreže za očuvanje tih vrsta pa je i sportsko-rekreacijski ribolov zabranjen.

Atraktivan krajobraz rijeke Ruda koja protječe kanjonom idealan je lokalitet za šetnju i odmor u okruženju prirode. Slapovi kraj stoljetne vodenice u kamenu prizor je simbioze vode i kamena te lokalitet koji pršti izvanrednom energijom. [11]

[11] https://cetinska-krajina.hr/izvor-ruda/ (pristupljeno:6.8.2021.)

Slika 7. Plaža na rijeci Cetini, Drinić Veliki

Izvor: slika autora

Plaža Drinić Veliki je projekt čija je gradnja započeta 2020. godine, a u petom mjesecu 2021. godine je plaža otvorena za sve posjetitelje. Ovim projektom se nastoji obogatiti turistička ponuda i zainteresirati strane posjetitelje na kupanje u rijeci Cetini.

3.2.Kulturni resursi

Trilj se može pohvaliti sa iznimno bogatom materijalnom i nematerijalnom kulturnom baštinom. Prema registru kulturnih dobara na triljskom području nalazi se veliki broj kulturnih dobara čiji je popis vidljiv u nastavku.

Tablica 2: Popis kulturnih dobara na području grada Trilja

Oznaka	Mjesto	Naziv	Vrsta kulturnog dobra
RST-1088	Bisko	Crkva sv. Ante	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-4891	Bisko	Crkva sv. Mihovila sa arheološkim nalazištem	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-4874	Bisko	Crkva sv. Roka(sv. Fabijana i Sebastijana)	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-3920	Čačvina	Tvrđava Čačvina i crkva Svih Svetih	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno

Z-5483	Grab	Bugarinova mlinica	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-5014	Grab	Ćosića mlinica i most na rječici Grab	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-5227	Grab	Gornja Ćosića mlinica na rječici Grab	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-4879	Grab	Most na Grabu	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-5134	Grab	Samardžića mlinica na rječici Grab	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-4873	Grab	Ursića Mlinica	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-5787	Košute	Arheološko nalazište Grebčine	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-6894	Trilj	Arheološko nalazište rismka cesta Samoleč	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-2315	Trilj	Arheološko nalazište Gardun	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-4636	Trilj	Arheološko nalazište gradina Križine i rimska cesta	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-5289	Trilj	Arheološko nalazište i utvrda Nutjak	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-5673	Trilj	Arheološko nalazište Krnjačina gomila	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-5709	Trilj	Arheološko nalazište Velić	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
RST-1380	Trilj	Arheološko nalazište korito Rude i Cetine	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-3608	Trilj	Muzej Triljskog kraja- Muzejska građa	Nepokretno kulturno dobro-muzejska građa
Z-5419	Trilj	Ruralna cjelina Grubušići	Nepokretno kulturno dobro-povjesna cjelina
Z-5885	Vrpolje	Arheološko nalazište Meduša	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-5813	Vrpolje	Arheološko nalazište Grbečina	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-6185	Vrpolje	Vodosprema(lokva) Vrpolje	Nepokretno kulturno dobro-pojedinačno
Z-7365	Velić	Crkva Gospe od Ružarije i arheološko nalazište	Nepokretno kulturno dobro- pojedinačno

Izvor: izradio autor prema podacima dostupnim na: https://registar.kulturnadobra.hr/#/ (pristupljeno:10.8.2021.)

Graditeljska baština:

Crkva sv. Ante- podignuta je kod zaseoka Bulati u Bisku. Građena je masivnim kamenom bez prozora. Podignuta je polovicom. 18. st. kao obiteljska kapela obitelji Bulat. [12]

Crkva sv. Mihovila- s arheološkim nalazištem je jednobrodna kamena građevina u kojoj je smješten glavni oltar. Sagrađena je na mjestu dviju starijih crkava. Prva je crkva bila iz pred turskog vremena. Nakon oslobođenja od Turaka ta je crkva srušena i sagrađena je nova.[13]

Crkva sv. Roka (sv. Fabijana i Sebastijana)- nalazi se u Gornjem Kraju. Sagrađena je od klesanog kamena oko 1732. godine, kada je u selu harala kuga. Krasi je šestokraka rozeta poviše vrata.[14]

Crkva Gospe od Ružarije i arheološko nalazište- To je mala, jednobrodna, kamena građevina s dvostrešnim krovom, pokrivena utorenim betonskim crijepom (izvorno kamenim pločama), koja se prvi put spominje u vizitaciji nadbiskupa Bizze 1750. g., kao kapela Gospe od Sedam Žalosti. Od 1789.g. naziva se kapela Gospe od Ružarija. Unutrašnjost crkve bila je oslikana, što je vidljivo na mjestima gdje je otpala naknadno nanesena žbuka.[15]

Pojedinačne građevine:

Tvrđava Čačvina i crkva Svih Svetih- Cacuina, Charwina, Cassinae su inačice imena tvrđave označene na zemljovidu od polovice 16. stoljeća pa do kraja 18. stoljeća. Zahvaljujući odličnom položaju na visini na kojoj počiva, njezine su posade uspješno pratile prolaz putnika i robe rimskim trgovačkim putevima. 1992. godine je skupina mještana započela proces obnove sa ciljem njene buduće zaštite i valorizacije. [16]
Stara župna crkva Svih Svetih nalazi se ispod tvrđave na Čačvini. Ne zna se točna godina njezine gradnje, ali je to svakako bilo poslije 1718. godine. Godine 1993. crkva je temeljito obnovljena.[17]

Tvrđava Nutijak- jedna je od jedanaest utvrda na rijeci Cetini, smještena nizvodno od Trilja na desnoj obali rijeke. Sagrađena je krajem 15.st. O važnosti ovakvoga lokaliteta svjedoči i niz

[12] https://smn.hr/bisko
[13] https://smn.hr/bisko
[14] https://smn.hr/bisko
[15] https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/
[16] Gudelj, Lj.,(1996.): Utvrda Čačvina: Rezultati arheoloških istraživanja 1992.- 1996., str. 159.
[17] https://smn.hr/nadbiskupija/38-cetinski-dekanat/359-vrpolje-cacvina,

pokretnih nalaza pronađenih na tome području. Oni su slijedeći : glazirana keramika, gravirana keramika, vrčevi, pečnjak sa pečatom na dnu, peka i niz drugih nalaza. [18]

Utvrdom dominira velika kružna kula, dok se na terasama južno od kule nalaze ostaci zidova drugih objekata koji su bili u funkciji obrane i stanovanja.

Slika 8. Utvrda Nutijak

Izvor: https://www.dalmacijadanas.hr/utvrda-nutjak-zasticeno-povijesno-zdanje-nad-velicanstvenim-kanjonom-cetine-2/

Most na Grabu- U sredini sela Grab je kameni most građen na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće kad je ograđivana crkva i groblje. Njega i kraj oko njega zvali su Most. Prije je imao kamenu ogradu koja je šezdesetih godina zamijenjena željeznom. Nakon gradnje još jednog most ovaj dobiva naziv „stari most“. [19]

Civilne građevine:

Mlinice u Grabu- Najstarije mlinice datiraju iz 17.stoljeća, od kojih su neke još i danas u funkciji. Sljedeće mlinice čine sklop mlinica na području sela Grab: Bugarinova mlinica danas je nadograđena katnica, a u njezinoj je blizini izgrađeno ribogojilište. U mlinu je šest mlinova koji su i danas povremeno u funkciji. Ćosića mlinica i most na riječici Grab izgrađeni su na desnoj obali rijeke Grab. Mlinica je izvorno imala 4 kolate stupu i badanj koji nisu u potpunosti

[18] Tabak, A., Petričević, D., Alduk, I.,(2010.): Utvrda Nutjak, Izvorni znanstveni rad, Muzej Triljskog kraja, str. 429
[19] Turistička zajednica grada Trilja, dostupno na : https://www.visittrilj.com/hr/

očuvani. Mlinica je danas u ruševnom stanju. Uz nju je izgrađen manji kameni most od priklesanog lokalnog kamena. Most i mlinica čine jedinstven sklop tradicijske arhitekture. Ursića mlinica je manji sklop mlinica građen na jednom od izvora rijeke Grab i predstavlja najstariju od mlinica. Zbog razlika u vodostaju sastoji se od zimske i ljetne mlinice te mlinarevog stana. Samardžića mlinica na rijeci Grab, ovaj vrlo vrijedan ruralni sklop mlinica sagrađen je u 19. stoljeću, a uz zgrade mlinice, sačinjavaju ga stambena kuća i kameni most s dva polukružna nosača. Mlinovi su i danas u funkciji. [20]

Arheološka nalazišta:

Arheološko nalazište Grbečine u Vrpolju kod Trilja- tu se nalazi kasnosrednjovjekovno groblje sa stećcima. Na groblju se nalazi pedesetak nadgrobnih spomenika – stećaka. Samo jedan stećak u obliku sanduka ukrašen je reljefnim motivom tordirane vrpce i kola. Srednjovjekovno groblje datira se u razdoblje od 13. do početka 16. stoljeća.[21]

Arheološko nalazište Grebečine u Košutama- Na ovom položaju evidentirano je kasnosrednjovjekovno groblje sa stećcima. Pronađeno je 15-tak stećaka, od toga 6 položenih u obliku sanduka i jedan u obliku križa. Groblje u Košutama datira od 13. do početka 16. stoljeća. [22]

Arheološko nalazište rimska cesta Samoleč- riječ je o projektu obnove mreže rimske cestovne komunikacije srednje Dalmacije započetom 2011. godine, u sklopu kojeg će u turističku funkciju biti stavljeno šest dionica. Antička cestovna komunikacija na položaju Samoleč kraj Trilja uklapa se u šire arheološko područje rimskog vojnog utvrđenja Tilurij, važnog spomenika antičke civilizacije u Dalmaciji.

Arheološko nalazište Gardun i vojni logor Tilurijum- Od 1980. godine prostor sela Garduna i njegova bliža okolica upisani su u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika u Splitu. Od 1997.godine sustavna istraživanja vrši Filozofski fakultet Zagreb. Projekt pod nazivom „Rimski vojni logori u Hrvatskoj“ financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. [23]

[20] Turistička zajednica Grada Trilja, dostupno na :https://www.visittrilj.com/en/
[21] https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/
[22] https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/
[23] Sanader, M., Tončinić, D., Buljević, Z., Ivčević, S., Šeparović, T. :Tilurium III- istraživanja 2002.-2006.

Slika 9. Rimski vojni logor Tilurium

Izvor: https://www.hkv.hr/reportae/lj-krinjar/5564-reportaa-tilurium-burnum.html

Arhitekturu vojnog logora čine administrativni i obrambeni objekti te niz drugih sadržaja u funkciji svakodnevnog života njegovih stanovnika. Tako su u dosadašnjim istraživanjima pronađena vojnička spavaonica, cisterna, dio bedema te mozaik sa figurom. No osim tih dijelova samoga logora pronađen je i niz drugih pokretnih nalaza od kojih su najznačajniji sljedeći : brončani kelt, dijelovi vojničke opreme, privjesci, fibule, pojasne kopče, staklene perle i slično. Treba napomenuti da većina spomenutih pokretnih nalaza danas čuvaju u Muzeju triljskog kraja. [24]

Arheološko nalazište gradina Križina i rimska cesta- arheološko nalazište nalazi se a u naselju Vedrine kod Trilja. Gradina Križina smještena je na krajnjem zapadnom izdanku brda Kosmaš. Na vrhu i zapadnoj padini brda sačuvana je prapovijesna gradina čiji je manji plato okružen visokim i širokim kamenim nasipom. Nasip je ostatak obrambenog suhozidnog bedema. U blizini se nalaze ostatci rimske ceste sa sačuvanim kolotracima. [25]

[24] Alduk, I. (2010.): Srednjovjekovne tvrđave uz rijeku Cetinu, str. 12
[25] https://bus.hr/tag/arheolosko-nalaziste-gradina-krizina-i-rimska-cesta/

Arheološko nalazište Krnjačina gomila- nalazi se na području Grada Trilja. Gomila je podignuta na istaknutom strateškom položaju s kojeg su se mogle nadzirati vitalne prapovijesne komunikacije u Sinjskom polju, te vizualno komunicirati s drugim važnim strateškim punktovima. [26]

Arheološko nalazište Velić- Velić nalazi se između sela Jabuke i Velića kod Trilja. Arheološkim pregledom terena obavljenim tijekom 2011. godine otkriveni su arhitektonski ostaci bedema i zidova na osnovu kojih se može pretpostaviti da je riječ o utvrđenom antičkom naselju. [27]

Arheološko nalazište korito rijeke Rude i Cetina- U koritu rijeke Cetine u Trilju pronađen je veliki broj dragocjenih arheoloških predmeta koji pripadaju različitim vremenskim razdobljima (prapovijest, antika i srednji vijek). Najveća koncentracija nalaza je na položaju Velikog i Malog Drinića i na utoku Rude u Cetinu. Najbrojniji nalazi su iz prapovijesti i antike: mačevi, noževi, koplja ,sjekire, šljemovi, nakit, novac, keramički ulomci, brončane posude i dr.[28]

Ruralna cjelina Grubušići- zaseok Grubišići pripada općini Trilj te se nalazi na području naselja Ljut. Grubišići su sačuvali tradicijsku strukturu naselja i oblikovanje kuća, s pripadajućim obradivim površinama te okruženjem niskih krševitih brežuljaka predstavlja područje visoke ambijentalne vrijednosti.[29]

Vodosprema(lokva) Vrpolje- početkom 20. stoljeća, u vrijeme druge austrijske uprave gradi se vodosprema za potrebe samog mjesta Vrpolja i šire okolice, te je zbog toga imala veliki značaj za stanovnike tog kraja. [30]

Arheološko nalazište gradina Meduša- arheološko nalazište koje se nalazi na prijevoju između Vrpolja i Strizirepa. Meduša nije arheološki istražena. Gradina je ovalnog oblika i na južnoj i istočnoj strani gradine vidljiv je masivni kameni nasip koji je vjerojatno dio snažnoga suhozidnog bedema.[31]

[26] https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/
[27] https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/
[28] https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/
[29] https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/
[30] https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/
[31] https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/

Muzeji:

Muzej triljskoga kraja- Muzej Triljskog kraja istražuje, čuva i dokumentira kulturnu baštinu s područja Trilja, ponajprije arheološku, a potom i etnografsku i kulturno – povijesnu.[32] Zaštićena muzejska građa obuhvaća: zbirku antike koja čuva materijal sa lokaliteta Tiluriuma, zbirku prapovijesti s predmetima od neolitika do nove ere, kada datiraju prva naselja, zbirku srednjega vijeka s nalazima iz korita rijeke Cetine, zbirku numizmatike u kojoj su primjerci novca iz antičkog razdoblja sa lokaliteta Tilurium te zbirku etnografije s tradicijskim predmetima važnim za promicanje znanja o tradicijskoj kulturi triljskog kraja.[33]

Zaštićena kulturna baština

Rera i Ojkanje- iz naraštaja u naraštaj se prenose u Dalmatinskoj zagori zvuci rere i ojkavice. Značaj ojkavice je, koja je ime dobila po karakterističnom oj, prepoznao je i UNESCO, te je tako od 2010. godine uvrštena na popis ugrožene svjetske baštine. Ojkavicu izvode pjevači koristeći različite tehnike potresanja glasa posebnim načinom pjevanja „iz grla“. Pjesma traje koliko i dah glavnog pjevača. Ojkanje, ganga i rera su se očuvali prvenstveno zahvaljujući organiziranim grupama lokalnih entuzijasta koji nastavljaju prenositi svoju vještinu i znanje mlađim generacijima, kao i nastupajući na glazbenim festivalima u zemlji i inozemstvu. Za Cetinsku kraju je još karakteristično dvoglasno grleno pjevanje , tzv. Rera. Rera se izvodi punim glasom, jedan pjevač vodi pjesmu dok ga drugi prate ili reraju. Živopisno je to pjevanje, duboko ukorijenjeno u identitet Cetinjana. [34]

3.3.Manifestacijski resursi

Trilj zasigurno ima potencijala da bude prepoznatljiv što je u posljednim godinama i dokazao ulagaanjem u manifestacije i u njihov razvoj. Grad Trilj i sva njegova naselja koja mu pripadaju su iznimno bogati amaterskim stvaralaštvom u mnogim područjima društvenog života. Tome u prilog govori i činjenica da u gradu djeluje 25 udruga. Najznačajnije od njih su: Limena glazba Trilj, Klapa Trilj, KUD Župa Grab, Mješoviti pjevački zbor župe Trilj, Ženska pjevačka klapa „Djevojke sa Cetine", Krnjevalska udruga grada Trilja i niz drugih.

[32] Muzej Triljskog kraja, Tilurij- rimski vojni logor, Trilj 2012., str. 2.
[33] http://trilj.hr/?page_id=334
[34] https://www.visittrilj.com/hr/etno/zasticena-kulturna-bastina

Dani sv. Mihovila- su najprepoznatija manifestacija i ono zbog čega je Trilj poznat u Dalmaciji. To je tradicija koja de održava godinama. Za vrijeme Mihovilskih dana grad procvjeta i postaje središte susreta, trgovine i zabave. Na tradicionalnom sajmu može se vidjeti i nabaviti gotovo sve: od raznovrsnih rukotvorina do domaćih životinja. Održava se i zanimljiv kulturno-zabavni program za sve uzraste po nešto, a okrijepiti se može na gotovo svakom koraku. Središnji događaj je 29. rujna kada Trilj slavi Dan grada i blagdan svog zaštitnika – svetog Mihovila arkanđela. Gradskim ulicama održava se tradicionalna procesija.[35]

Triljski misal- manifestacija koja se održava u vrijeme prosinca kada pjevački ansambl „Djevojke sa Cetine" izvodi jedinstveno poetsko djelo koji okupi velik broj zaljubljenika u glazbu. Triljski misal je premijerno izveden prvi put 1993. godine i govori o ljubavi, Domovini i vjeeri.

Triljsko ljeto- je manifestacija koja se održava u ljetnim mjesecima. Tako cijeli lipanj, srpanj i kolovoz na području Trilja, Jabuke, Tijarice, Čaporica, Košuta i Graba odvija se niz kulturnih i glazbenih događaja od kojih su najzvučnije „Pučka fešta" i „Dani komina, pure i bronzina".

Thrill Blues Festival- je zasigurno najveća manifestacija koja se dešava u Trilju. Naime u srpnju svake godine od 2017., Trilj postaje prijestolnica bluesa. U Trilj pristižu imena najvećih glazbenika bluesa. Festival sa svojim programom upotpunjuje kulturno-turističku ponudu grada Trilja i cijele Splitsko-dalmatinske županije.

Advent u mome mistu- relativno je nova manifestacija koja se počela organizirati 2019. godine. Tijekom cijelog adventa je otvoreno klizalište za stanovnike i posjetitelje svih uzrasta. Također postoje i raznovrsni događaji tijekom cijeloga adventa u gradu Trilju, a posjetitelji mogu uživati u raznovrsnoj ponudi adventskih kućica.

[35] https://www.visittrilj.com/hr/etno/dani-sv-mihovila

3.4.Zastupljeni oblici turizma

Kulturni turizam- je oblik turizma u kojem je osnovna motivacija posjetitelja naučiti, otkriti, doživjeti i posjetiti materijalne i nematerijalne kulturne atrakcije i proizvode u turističkoj destinaciji. Te se atrakcije i proizvodi odnose na skup prepoznatljivih materijalnih, intelektualnih i duhovnih obilježja društva. Ta obilježja obuhvaćaju umjetnost i arhitekturu, povijesnu i kulturnu baštinu, kulinarsku baštinu, književnost, glazbu, kreativne industrije, te tradiciju društva.[36]

Seoski turizam- je oblik turizma u kojem se iskustvo posjetitelja odnosi na širok spektar proizvoda i aktivnosti povezanih s prirodom, poljoprivredom, seoskim životom i kulturom, ribolovom i razgledavanjem. Aktivnosti seoskog turizma odvijaju se u neurbanim područjima gdje je niska gustoća naseljenosti, gdje su krajobraz i zemljišta u kojima dominiraju poljoprivreda i šumarstvo i tradicionalna društvena struktura i način života.[37] Prostrana polja i bistra i životom bogata rijeka te brojna okolna uzvišenja i planine čine prostor grada Trilja jednim od najboljih područja za lov i ribolov.

Pustolovni turizam- je oblik turizma koji se obično odvija u destinacijama i krajolicima s posebnim geografskim obilježjima, a pretežito se odnosi na tjelesnu aktivnost. Ovo iskustvo može uključivati neku vrstu rizika i može zahtijevati značajne fizičke i mentalne napore. Pustolovni turizam obično uključuje aktivnosti na otvorenom kao što su planinarenje, pješačenje, bungee skokovi, penjanje po stijenama, splavarenje, vožnja kanuom i kajakom, istraživanje kanjona, brdski biciklizam, hodanje u divljini i ronjenje. Isto tako, pustolovni turizam može uključivati i neke aktivnosti u zatvorenim prostorima.[38]

Na području Trilja ima raznih zanimljiv aktivnosti za sve ljubitelje pustolovine i adrenalina. Može se iskusiti poseban osjećaj povezanosti čovjeka i prirode i to preko raftinga, kanjoninga, vožnje quadom, kajakinga, jahanja i planinarenja.

Trilj se može pohvalit i velikom broju biciklističkih staza. Raznolikost je tolika da svatko može pronaći idealnu stazu za sebe, neovisno o tome dali se biciklizmom bavi rekreativno ili profesionalno.

[36] Belošević B., Tokić K., Marušić Z., Čorak S., (2018.): Konkurentnost turističke destinacije i vrste turizma
[37] Belošević B., Tokić K., Marušić Z., Čorak S., (2018.): Konkurentnost turističke destinacije i vrste turizma
[38] Belošević B., Tokić K., Marušić Z., Čorak S., (2018.): Konkurentnost turističke destinacije i vrste turizma

Biciklističke staze:

1. Vinska staza- Staza duga 11,6 km koja polaskom iz Trilja vodi kroz mjesta Strmendolac te Čaporice. Popraćena prirodnim putevima, vinogradima, te bogata biljnim i životinjskim vrstama
2. Staza Mlinice- Staza duga 25,5 km pruža slikovit doživljaj prirode mjesta Grab, Ruda i Gaz. Prolazi kroz sklop od 5 starih mlinica nastao u čistoj i netaknutoj prirodi, uz izvor rijeke Grab po kojem su mlinice i dobile ime
3. Staza Žlabina- Staza duga 37,2 km s polaskom iz Rude i obilaskom mjesta Žlabina, Voštane i Rože. Jedna je od dužih staza, svojim putevima pruža jedinstven pogled na planinu Kamešnicu. Dio staze kroz Voštane učinit će zanimljivom stećci „Na Mašete“, a prolazak kroz Rože crkva Gospe od Zdravlja
4. Staza Brodarić- Staza dužine 10,5 km koja s polaskom iz Trilja, obilaskom obližnje konjušnice, prolazi kroz Košute i Brodarić
5. Staza Tabia- Staza duga 15,7 km koja prolazi kroz Gaz i Čačvinu. Putem kroz Čačvinu nalazi se utvrda Čačvina.
6. Staza Nutjak- Staza duga 14 km koja prolazi kroz mjesta Gardun i Vojnić. Stazom se može vidjeti crkva Sv. Klare, te uvrta Nutjak koja se nalazi tri kilometra nizvodno od Trilja.

3.5.Smještajni kapacitet

Grad Trilj za svoje goste ima na raspolaganje sljedeće raspoložive jedinice:

- Hotel sv. Mihovil
- Sobe: Bila kuća, Dalmacija, Žuljević, Premijer, Teuta i Lovac
- Kuće za odmor: Villa Hippus, Villa Breeze, Nerona, Milina, Villa Marija, Villa M30, Villa Amorela, Villa Lucija, Green Estate Paradise, Villa Rustica, Miramary, Villa Golubica, Villa G&P, Marko, Villa Oaza Mira, Villa Delić, Grabske vodenice, Lea Catalina, Villa Tijara, Mebita, Waterfall House, Kiara, Villa Duje, Bili Dvori, Villa Filipa, Villa Ana, Podgreda, Martinčica, Villa Vozničina, Trilj
- Apartmani: apartmani Mirjana, apartmani Jurika

Iz navedenoga popisa se može primijetiti da Trilj ima samo jedan hotel što je veliki nedostatak. Gradu Trilju definitivno fali još jedan hotel sa svim zanimljivim sadržajima, kao i hosteli. Previše ima u ponudi apartmana koji nisu svim posjetiteljima najidealniji odabir.

Tablica 3.Turistički dolasci u periodu od 2016. do 2020. godine

TURISTIČKI DOLASCI	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
DOMAĆI	1 377	1 839	1 421	1 742	1 151
STRANI	1 508	4 044	4 833	4 434	1 182
UKUPNO	2 885	5 883	6 254	6 176	2 333

Izvor: izradio autor prema podacima TZ grada Trilja

Tablica 4. Turistička noćenja u periodu od 2016. do 2020. godine

TURISTIČKA NOĆENJA	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
DOMAĆI	3 556	5 760	5 153	6 500	4 964
STRANI	10 509	15 620	17 611	19 356	8 011
UKUPNO	14 065	21 380	22 760	25 856	12 975

Izvor: izradio autor prema podacima TZ grada Trilja

Iz navedenoga se može vidjeti znatan pad broja dolazaka i noćenja u 2020. godini, a razlog tome je Covid pandemija koja je zahvatila cijeli svijet te se mnogi ljudi nisu htjeli izlagati riziku tijekom putovanja. Međutim turistička sezona 2021. godine je bila obećavajuća kako za cijelu Hrvatsku tako i za Trilj. Prema podacima koje sam dobila iz Turističke zajednice Trilj, broj dolazaka i noćenja je porastao duplo u odnosu na prošlu sezonu, a tome će i svjedočiti statistički podaci na kraju sezone.

3.6.Ugostiteljski kapacitet

Gastro ponuda sastavni je dio ugostiteljske ponude grada Trilja. Ugostiteljska ponuda odvija se u jedanaest restorana u samom gradu i njegovoj bližoj okolici. Pored uobičajenih specijaliteta, u restoranima se nude i autohtona jela cetinskog kraja kao što su jela od žaba, cetinska pastrva i rakovi, kruh ispod peke i slično. [39]

Tablica 5. Restorani na području grada Trilja

Restorani na području grada Trilja
Restoran Dalmacija
Restoran Lovac
Restoran Pizzeria Marinero
Konoba Tin
Restoran Premijer Gaz
Restoran Osmina-Blizanci
Restoran Naše Malo Misto
Restoran Bila Kuća
Restoran Čaporice
Konoba sv. Roko
Seljačko domaćinstvo Gola brda

Izvor: izradio autor

[39] https://trilj.hr/docs/arhiva/2019/952-Strategija-Grada-Trilja-2016-2020.pdf

4. POTENCIJAL I SMJERNICE BUDUĆEG RAZVOJA

4.1.Mogući problemi razvoja

Grad Trilj se susreće sa nizom problema zbog neadekvatne i nedovoljne suradnje različitih sektora na području grada. Zbog nedovoljnog financijskog ulaganja, zastarjele infrastrkture te neprilagođene turističke ponude, grad Trilj još uvijek nije prepoznat kao značajna turistička destinacija.

Iz popisa smještajnih kapaciteta koji je prethodno naveden vidljivo je kako Trilj ima samo jedan hotel što je veliki nedostatak. Gradu definitivno fali još jedan hotel sa svim zanimljivim sadržajima, kao bazenom, saunom, teretanom, welnessom i slično. Također fali i hostel koji bi itekako značio na tom području. U ponudi ima previše apartmana i kuća za odmor što nekim posjetiteljima i nije najidealniji odabir. Naime kuća za bazenom ne može biti jedino što će privući pažnju posjetitelja niti to može činiti turističku ponudu. Također, postoji i značajan nedostatak kada se radi o objektima za informiranje posjetitelja, budući da je samo jedan aktivan i to isključivo tokom ljetne sezone u periodu od srpnja do rujna.

Budući da se Trilj u posljednje vrijeme sve više prezentira kao odredišna destinacija bitno je raditi na poboljšanju infrastrukture i povećanju turističke ponude kroz stvaranje sportske ponude, zabavno-rekreativne ponude, kvalitetnih informacijskih centara ali i restorana sa autohtonim receptima. Osim toga probleme je što većina manifestacija je vezana za ljetni period, a ostatak godine gotovo da nema ništa. Ponudu bi trebalo povećati i u tom polju.

Kada je u pitanju dostupnost informacija grad Trilj na tom polju značajno zaostaje u odnosu na destinacije u svom okruženju. Da bismo bili u korak sa trendovima prije svega važno je raditi na suvremenim načinima prezentacije i interpretacije resursa. Grad Trilj upravo tu zaostaje u velikoj mjeri, budući da svoj sadržaj ne interpretira na način prilagođen današnjim suvremenim turistima koji mobitele i osobna računala koriste za dolazak do svih informacija. Ključ prepoznatljivosti upravo leži u odgovarajućoj promociji koju treba adekvatno realizirati.

Nadalje, problem predstavlja nepostojanje suradnje između destinacija u okruženju. Da bi se definirala adekvatna turistička ponuda nužna je zajednička suradnja. Na takav način sačuvao bi se vlastiti identitet paralelno sa stvaranjem kvalitetne turističke ponude. No osim problema nedostatka suradnje među destinacija još veći predstavlja nedostatna suradnja između ključnih

dionika iz područja kulture, turizma te javnoga sektora. Također veliki problem predstavlja i nedovoljno znanje i vještine kadrova iz područja turizma.

4.2.Smjernice za budući razvoj

Grad Trilj se prethodnih pet godina može pohvaliti kao deset najuspješnijih gradova po povlačenju EU sredstava. Međutim sva sredstva su bila orijentirana na gospodarski razvoj te se jako malo toga učinilo za turizam. Fokus bi se itakako trebao staviti i na turizam u cilju poboljšanja turističke ponude i prepoznatljivosti. S obzirom da je Trilj mjesto tradicijskog načina življenja, gdje tradicija znači puno i nastoji je se očuvati, to mu stvara određenu prednost u odnosu na druge destinacije. Te vrijednosti još uvijek nisu prepoznate, odnosno nisu iskorištene u svrhu stvaranja prepoznatljivog imiđa destinacije Trilja koja može plijeniti pozornost strani posjetitelja. Upravo zbog toga treba poticati istraživanje povijesti i starih običaja, popisivanje i očuvanje pučke arhitekture uključujući i zaštitu arheološkog nalazišta Tilurij. Kroz financiranje različitih projekata i manifestacija se može ojačati uloga udruga u području kulture na cijelom triljskom području. Kulturna baština je ono što trebamo njegovati danas kako bismo to mogli ostaviti naraštajima iza nas, a grad Trilj ima dugu i bogatu povijest vrijednu pričanja. Stoga bi se trebao osigurati adekvatni prostor za interpretaciju triljske kulturne baštine.

Iako u prethodnim godinama postoje određeni planski dokumenti, potrebno je donijeti novi strateški dokument za razvoj grada Trilja. Za početak treba napraviti identifikaciju i sistematizaciju svih resursa koji su stavljeni na raspolaganje. Također, potrebno je uzeti u obzir i trendove koji su prisutni na tržištu turizma. Neki resursi, nisu locirani niti vezani isključivo na prostoru jedne destinacije zbog čega govorimo o potrebi suradnje lokalne zajednice i vlasti Trilja sa destinacijama u okruženju sa ciljem stvaranja kvalitetnije i prepoznatljivije turističke ponude.
Također Trilj ima i dobre predispozicije za izgradnju hotelsko-liječilišnih sadržaja u kojima bi se pružale lječilišne usluge za bolesti pluća i dišnih sustava. Sve to bi pridonijelo razvoju zdravstvenoga turizma kao novog oblika turizma na tom području.

Pozitivan trend rasta turističkih dolazaka se mora nastaviti. Izgradnjom zip-linea Nutijak, realizacijom izrade stijene za slobodno penjanje Čačvina, te razvijanjem turizma u parku

prirode Dinara može znatno povećati razvoj aktivnog turizma. Takav oblik outdoor turizma može pomoći u pozicioniranju Trilja kao poželjne turističke destinacije. Također organiziranjem izleta, team building programa te školskih ekskurzija će povećati i unaprijediti dosadašnju turističku ponudu.

Novim projektom sa kojim je Trilj krenuo prošle godine, na prostoru bivše tvornice Cetina, nastoji se oživiti grad, a samim time i turistička ponuda. To će biti novo središte koje će voditi modernom i ugodnom gradnjom. Planiranom izgradnjom bazena i sportsko-rekreacijskog centra će se poboljšati društvene i rekreacijske potrebe svih pojedinaca bez obzira na godine te omogućiti jedinstvenu priliku građanima i turistima za svakodnevno rekreiranje i druženje.

Treba spomenuti kako je grad Trilj omogućio svojim građanima i turistima visokokvalitetan pristup bežičnom internetu. Kod crkve sv. Petra na Gardunu je postavljen multipoint sustav. Ovim projektom grad Trilj je započeo kvalitetu izgradnje infrastrukture za tehnološke projekte. Ovo je dobar početak jer Trilj zaostaje u polju tehnologije i digitalizacije u odnosu na druge domaće i međunarodne konkurente. Javna bežična mreža diljem cijeloga grada je samo prva faza digitalizacije. U bližoj budućnosti bi se trebalo poraditi na oblikovanju i implementiranju mobilne aplikacije Trilja koja će sadržati sve bitne informacije.

Također jedna od najvažnijih preduvjeta za izgradnju prepoznatljivosti je zasigurno promocija. Promocija grada Trilja se vrši preko ureda TZ Trilj koristeći brošure i oglase. Potrebno je poraditi na osuvremenjivanju promocije. Društveni mediji postali su sve učestaliji promotivni alat destinacije. Oni omogućuju korisnicima pristup i interakciju na različitim platformama u bilo kojem trenutku. Jedan od načina promocije koji danas dobiva sve više na značenju su Travel blogeri/influenceri koji preko svojih društvenih mreža predstavljaju svoje doživljaje i iskustva sa putovanja. U današnje vrijeme oni su postali tako moćan alat da pomoću njih turističke destinacije mogu zainteresirati, privući i ispričati sve svoje potencijale.

Nadalje, bez ljudskih napora, ideja i zalaganja nijedan resurs bez obzira koliko važan bio neće postati predmetom zanimanja turista. Turizam se stalno mijenja i neprekidno prilagođava novonastalim potrebama. Sukladno tome i kadrovi u turizmu svojom radnom i vještinama te obrazovanjem nastoje se prilagoditi sve većim i kompleksnijim zahtjevima turista. Stoga bi trebali poraditi na unaprjeđenju znanja, vještina i kvalifikacija, a to mogu postići konstantnim unaprjeđenjima kroz seminare, radionice, predavanja i druge oblike radnih grupa.

Budući da resursi postoje, ali nisu dobro iskorišteni potrebno je to učiniti na kvalitetan i adekvatan način, koji se temelji na stručnoj znanstvenoj podlozi koja će definirati tempo i način izgradnje turističke ponude grada. Konkretno, potrebno je donijeti planove upravljanja i akcijske planove turizma kako bi se postigao planirani uspjeh.
U nastavku je prikazana SWOT analiza gdje se pobliže nastoji prikazati snage, slabosti, prilike i prijetnje određenog problema, konkretno u ovom slučaju turističke ponude grada Trilja.

SWOT ANALIZA

SNAGE - Bogata kulturna baština - Sigurno područje - Blizina autoputa - Geografski položaj - Tradicija	SLABOSTI - Slabo definirana turistička ponuda - Nedostatak smještajnih kapaciteta - Neodgovarajuća infrastruktura - Neodgovarajuća promocija - Nedovoljno iskorišteni resursi
PRILIKE - Novi oblici turizma - Razvojni potencijal - Produljenje sezone - Iskorištenost EU fondova	PRIJETNJE - Konkurencija obližnjih turističkih destinacija - Iseljavanje - Stopa zaposlenosti stanovništva - Dobna struktura turista - Stručnost kadrova u turizmu

5. ZAKLJUČAK

Trilj iako je mali gradić može se već sada procijeniti kao atraktivna turistička destinacija ponajviše zahvaljujući svojom bogatom kulturnom i povjesnom baštinom koja nije ništa manje impresivna od ostalih destinacija u okruženju. Problem na koji nailazimo je činjenica da velik broj resursa nije kvalitetno iskorišten što utječe na sam razvoj i kvalitetu turističke ponude destinacije. Glavni razlozi su slaba međusektorska povezanost grada, neinformiranost lokalne zajednice, zastarjela infrastruktura, nedovoljno hotelskih kapaciteta te nedostatna ulaganja u promociju.

Unatoč svemu tome grad bilježi povećani interes sve većeg broja turističkih dolazaka prema podacima Turističke zajednice grada Trilja u posljednjih nekoliko godina. Veliki broj turista s novih tržišta prepoznaje ovaj gradić kao primarnu destinaciju. Također, uz veliki porast broja dolazaka, dolazi i do još većeg rasta ostvarenog broja noćenja kojima struktura smještajnih kapaciteta ne odgovara. Previše se gomilaju apartmani, dok neki turisti su željni hotelskog smještaja sa svim zanimljivim sadržajima koje nudi.

Zaključno, grad Trilj ima dobre uvjete, resurse i predispozicije da postane prepoznatljiva turistička destinacija. Zasigurno da turizam u gradu Trilju treba biti jedan od temeljnih i prioritetnih strateških ciljeva razvoja. Uz sve to treba raditi na kvalitetnoj izobrazbi i edukaciji ljudskih resursa. Također, nužno je voditi računa o očuvanju vrijednosti, kako materijalnih pa tako i nematerijalnih a sve u svrhu njegovanja identiteta koji destinaciju razlikuje u odnosu na druge, te kako bi se stiglo do konačnoga cilja.

Literatura

1. Ožanić Roguljić, I. (2007.): Mali sa balunom, Triljski most- list za kulturu
2. Strateški razvojni program grada trilja od 2016. do 2021. godine
3. Program ukupnog razvoja grada Trilja i općine Otok
4. Gudelj, Lj.,(1996.): Utvrda Čačvina: Rezultati arheoloških istraživanja 1992.- 1996
5. Tabak, A., Petričević, D., Alduk, I.,(2010.): Utvrda Nutjak, Izvorni znanstveni rad, Muzej Triljskog kraja
6. Sanader, M., Tončinić, D., Buljević, Z., Ivčević, S., Šeparović, T. :Tilurium III- istraživanja 2002.-2006. godine, Institut Ruđer Bošković
7. Alduk, I. (2010.): Srednjovjekovne tvrđave uz rijeku Cetinu
8. Belošević B., Tokić K., Marušić Z., Čorak S., (2018.): Konkurentnost turističke destinacije i vrste turizma
9. Muzej Triljskog kraja, Tilurij- rimski vojni logor, Trilj 2012

Linkovi:

1. https://hr.wikipedia.org/wiki/Trilj
2. https://trilj.hr/docs/arhiva/2019/952-Strategija-Grada-Trilja-2016-2020.pdf
3. https://www.trilj.hr/grad-trilj/povijest
4. https://www.visittrilj.com/hr/trilj/geografski-polozaj
5. https://www.opcina-otok.hr/wp-content/uploads/2016/01/PUR_TRILJA_I_OTOKA.pdf
6. https://cetinska-krajina.hr/izvor-grab/
7. https://cetinska-krajina.hr/izvor-ruda/
8. https://smn.hr/bisko
9. https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-trilj/
10. https://smn.hr/nadbiskupija/38-cetinski-dekanat/359-vrpolje-cacvina
11. https://bus.hr/tag/arheolosko-nalaziste-gradina-krizina-i-rimska-cesta/
12. https://www.visittrilj.com/hr/etno/zasticena-kulturna-bastina
13. https://www.visittrilj.com/hr/etno/dani-sv-mihovila

Sažetak

Završni rad proučava turizam grada Trilja kao jednog od temeljnih strateških ciljeva razvoja. U radu je definirana teorijska podloga sadašnjeg stanja turističke ponude te smjernice kako unaprijediti i povećati turističku ponudu. Da bi mogli utvrditi potencijali razvoja turizma u Trilju u radu je obrađena struktura stanovništva, te broja dolazaka i noćenja turista.

Grad Trilj je bogat kulturnim i povijesnim dobrima te njihovim promicanjem i razvijanjem drugih posebnih oblika turizma se može značajno unaprijediti turistička ponuda i riješiti problem sezonalnosti. Putem svih danih smjernica, grad Trilj može značajno privući više stranih i domaćih turista te biti zdrava konkurencija ostalim područjima.

Ključne riječi: turizam, razvoj, resursi, grad Trilj

Summary

The final paper studies the tourism of the city of Trilj as one of the fundamental strategic goals of development. The paper defines the theoretical basis of the current state of the tourist offer and guidelines on how to improve and increase the tourist offer. In order to be able to determine the potentials of tourism development in Trilj, the paper deals with the structure of the population, as well as the number of tourist arrivals and overnight stays.

The town of Trilj is rich in cultural and historical assets, and by promoting and developing other special forms of tourism, the tourist offer can be significantly improved and the problem of seasonality can be solved. Through all the given guidelines, the city of Trilj can significantly attract more foreign and domestic tourists and be a healthy competition to other areas.

Keywords: tourism, development, resources, city of Trilj

Popis tablica

1. Administrativni ustroj grada Trilja, str. 3
2. Popis kulturnih dobara na području grada Trilja, str. 12
3. Turistički dolasci u periodu od 2016. do 2020. god, str. 23
4. Turistička noćenja u periodu od 2016. d0 2020. god, str. 23
5. Restorani na području grada Trilja, str. 24

Popis slika

1. Gaj Liberije, str. 5
2. Prostor grada Trilja, stra.6
3. Procjena kretanja broja stanovnika Trilja od 2011. do 2019. godine, str.8
4. Rijeka Cetina, str. 9
5. Izvor riječice Grab, str. 10
6. Rijeka Ruda, str.11
7. Plaža na rijeci Cetini, Drinić Veliki, str. 12
8. Utvrda Nutijak, str.15
9. Rimski Vojni logor Tilurium, str. 17